

**Bazsi Települési Örökségvédelmi
Hatástanulmánya**

Munkaközi

2019

Bazsi Települési Örökségvédelmi Hatástanulmánya (munkaközi állapot)

A kulturális örökség védelemével kapcsolatos szabályokról szóló a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 14. mellékletben előírt tartalommal

Bevezetés

Ez az örökségvédelmi vizsgálat egy hatástanulmány részeként a vonatkozó jogszabályok, különösen a Kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. Törvény, és a 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet, valamint az előbbiekkal összefüggésben a 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet vonatkozó részeinek előírásai szerint készült.

A tanulmányhoz felhasználásra kerültek korábbi vizsgálati anyagok (különösen e sorok írói által jegyzett Településképi arculati kézikönyv szövegei), rendezési tervek, a történeti, régészeti, művészettörténeti szakirodalom, és különféle adatbázisok anyaga (Arcanum, Miniszterelnökség).

A meglévő adatokat helyszíni bejárás során (2018. október) ellenőriztük, és a jogszabályi előírásnak megfelelő tartalommal a feladathoz igazított formába foglaltuk. Az utóbbi forma megengedett, indokoltan, az érthetőséget segítően, és hiánytalanul vonja össze a 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet 14. melléklete összetartozó tartalmi elemeit, s azokat közös fejezetben fejt ki.

A hatástanulmány készítői egyúttal nyilatkoznak arról, hogy a tanulmány készítéséhez szükséges képesítéssel, gyakorlattal és szakértői jogosultággal rendelkeznek, szerepelnek a Miniszterelnökség által vezetett Műemléki szakértői névjegyzékben műemléki szakértőként (műemléki érték dokumentálása).

Budapest, 2018. december 7.

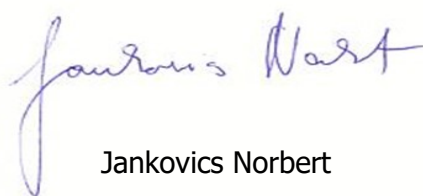
Batizi Zoltán
régész, régész
szakértő

szakértői sz.: 17-003

Máté Zsuzsanna
építész, műemléki
szakértő

szakértői sz.: 21-0073

Jankovics Norbert
művészettörténész, régész,
műemléki szakértő

szakértői sz.: 21-0016

1. Örökségvédelmi vizsgálat

1.1.A település történeti leírása- Természeti, tájhasználati, településhálózati és településszerkezeti összefüggések, táj- és településtörténet

Bazsi a Bakony lankás délnyugati részén, Sümegtől délnyugati irányban fekvő település, amely a Bakony és Marcal-medence határán terül el. A változatos tájat, a szintén szomszédos Keszthelyi-fennsík bazalthegyei teszik még izgalmasabbá, kialakítva a jellegzetes Pannon-táji megjelenését. Termőterülete a talaj minősége miatt nem túl termékeny, de a változatos felszíni formák, állandó vízjárások, és a szubmediterrán mikroklíma az őskor óta folyamatosan vonzották a megtelepedő embert.

A mai falu előzménye az egykori Marcalfő nevű terület, amelynek Bazsi a nyugati peremén fekszik, és amelyet még I. István király adományozott a veszprémi püspökségnek. Az Árpád-kor elején, a 11. században, a falu szemben később jellemző állandóságával még sokáig „mozgó” település volt. Egy adott területen vándorolt, és költözött a lakosság, ebből alakult ki később a falvak külterülete. Az állandóságot 1100 tájától egyre inkább a templom és a temető jelentette, amely azután a falu szakrális, eszmei és igazgatási központjává vált. Ez a templom talán nem a mai település területén, hanem a Szent-berek-dűlőben állhatott. Bazsi mai helyére ismeretlen időben, de még a 13. század közepe előtt telepítette a birtokos veszprémi püspök azokat a cseh telepeseket, akik valószínűleg ipari tevékenységet folytattak. Az idegen telepések letelepítése ekkor a lakatlan, és/vagy kihasználatlan erőforrású területeken jellemző volt. A behívott népek olyan tevékenységhez érthettek, például bányászat, erdőgazdálkodás, amire helyben szükség volt, de amelyhez nem akadt megfelelő lakosság. A földesúrtól cserébe részleges vagy teljes adómentesség, és különös, szabad jogállás is járt.

Bazsit írott források 1248-han említik először. A falu a 13. század végétől a sümegi vár köré szervezett püspöki uradalomhoz tartozott egészen az újkorig, uradalmi birtokként a középkor későbbi évszázadaiban itt lakóknak a sümegi vár ellátása, és fenntartása volt az elsődleges célja és feladata.

A fejlődés békés évszázadainak a török Hódoltság vetett véget. Először a Balaton északi partját 1548-ban végigpusztító törökök dúlták fel Bazsit, és a többi környékbeli falvat, de a sümegi vár kvázi végvárrá válása miatt, a vár védelmében az összes falu újratelepült. Az ezt követő egy-másfél évszázad a háborús konfliktusok állandósulásával járt, amelynek következményként a terület ritkán lakottá, elhagyatottá vált.

A török veszély és háborúk elmúltával a falu is új erőre kapott. A 17. század végén a veszprémi püspök által betelepített sváb vagy szász lakosok a felmenői a ma itt élőknek. E korszak változásait már térképeken is követhetjük, ezek szerint Bazsi a mai napi őrzi jellegzetes, 18. századra már kialakult egy utcás, vagy másként úti falu jellegét.

A 19. században a veszprémi püspökség jobbágysai és zsellérei a környék egyik legjobb borát termelik a vulkanikus eredetű talajon, a falutól nyugatra-délnyugatra fekvő szőlőhegyen. A mezőgazdaságot bányászat és erdőgazdálkodás egészítette ki.

A 20. században népessége csökkent, és 1950-ben Zalából Veszprém megyébe átkerülve is kis falu maradt.

A falu legjelentősebb, országosan védett műemléke a Nagyboldogasszonynak szentelt római katolikus templom, mely a településen átvezető főút nyugati oldalán áll. A keletelt épület a hajónál keskenyebb, nyolcszög három oldalával záródó szentéllyel, nyugati, bejárati főhomlokzatához épített, nyolcoldalú, falazott gúlisakkal fedett toronnyal, és a szentély északi oldalához tapadó kis sekrestyével rendelkezik. Bent a hajót és a szentélyt is csehsüveg-boltozat fedi. Indadíszes oltára 20. századi, de a falra rögzített Mária-kép 1800 körül készült. A hangvető nélküli, barokk szószék feljárata a sekrestyéből nyílik. A szószék eredetileg a sümegi ferences templomban állt, mestere pedig a karmelita Franz Richter

szereztes volt, aki Acsády Ádám Péter veszprémi püspök megbízásából, 1743-ban készítette a sümegi templom számára.

A faluban jelentős számú épített objektum, és köztéri alkotás is helyi védelem alatt áll. Így a falu második, szakrális épülete a Szőlőhegyi Hálaadó Kápolna, amelyet a hagyomány szerint egy középkori eredetű kis kápolna helyére emeltek. Az egyszerű, egyhajós kis épületet Holport Teréz építette hálából 1850 után, és jelenleg Urunk színeváltozása titulussal bír.

A Fő utcában áll a falu neves szülöttjének Simon István költőnek az Emlékháza, amely azonos azzal, amelyben 1926-ban megszületett. Jelenleg az épületben kis kiállítás őrzi a költő és a régi falusi életmód emlékét.

A falu határában álló emléktábla Berzsényi Dániel tiszteletére készült, aki 1808-ban, a Somogy megyei Niklára költözése alkalmából itt írta a Búcsú Kemenesaljától című költeményét.

Egyszerre szakrális- fogadalmi emlékek, tájékozódási- és határpontok is a magyar vidék jellegzetes színfoltjai, az útmenti keresztek. E sajátos plasztikai műfajnak Bazsi bel- és külterületén is számos színvonalas példája akad. Közülük a legrégebbi a községtől nyugatra, a szőlőhegyre vezető Hegyi utca északi oldalán álló, útszéli kereszt, melyet 1812-ben állítottak. A Fő utca 71. szám előtti kereszt 1820 körül készült, a templom déli oldalán lévő templomkereszt 1880-as, a község északi végének közelében, a Sümegre vezető Fő utca és a sümegprágai országút torkolatában álló 1885-ös. A szőlőhegyen, a falutól délre, északkeletre feltűnő példányok már a 20. század első harmadából származnak.

Bazsi történeti magját, a legkorábban lakott, és oldalhatáron álló házak sorával összefüggően, mindkét oldalán beépült részét a mai Fő utca jelenti. A település északi részén, a Fő utca Petőfi és Jókai utcával alkotott kereszteződése már a 18. század második felében is megvolt, de még nem települt be. A kereszteződésben álló mai kereszt előzménye, egy minden bizonnyal fából készült feszület, jelölte a falu végét. Délen a település a mai határáig érhetett, de a Béke utca tájéka a 18. században csak gyéren volt lakott, és kiépült.

A 18. század végén biztosan újra művelés alá került a Szőlőhegy is, de itt sűrűbb beépítéssel, a maihoz hasonlóan nem számolhatunk.

A katolikus templomon kívül e korai időszakból egyetlen épület sem maradt fenn, a régi falumag beépítésében legfeljebb a szűk telekosztás utal korábbi állapotra, de a házak többsége legkorábban a 20. század első feléből ered.

A belső utak állapota rossz, a mai útburkolatok jellemzően régiek, és túlhasználtak az átmenő igen sűrű forgalom miatt. A falu átmenő közlekedése olyan mértékű teher, amely a köz- és vagyonbiztonságot is veszélyezteti. A járdáknak csak kis része felújított.

A falu növekedése a 19. században inkább a már lakott területek sűrűbb beépítését jelentette. A település északi és déli vége, valamint a szőlőhegyre vezető út Fő utca felőli vége épült be ebben az évszázadban.

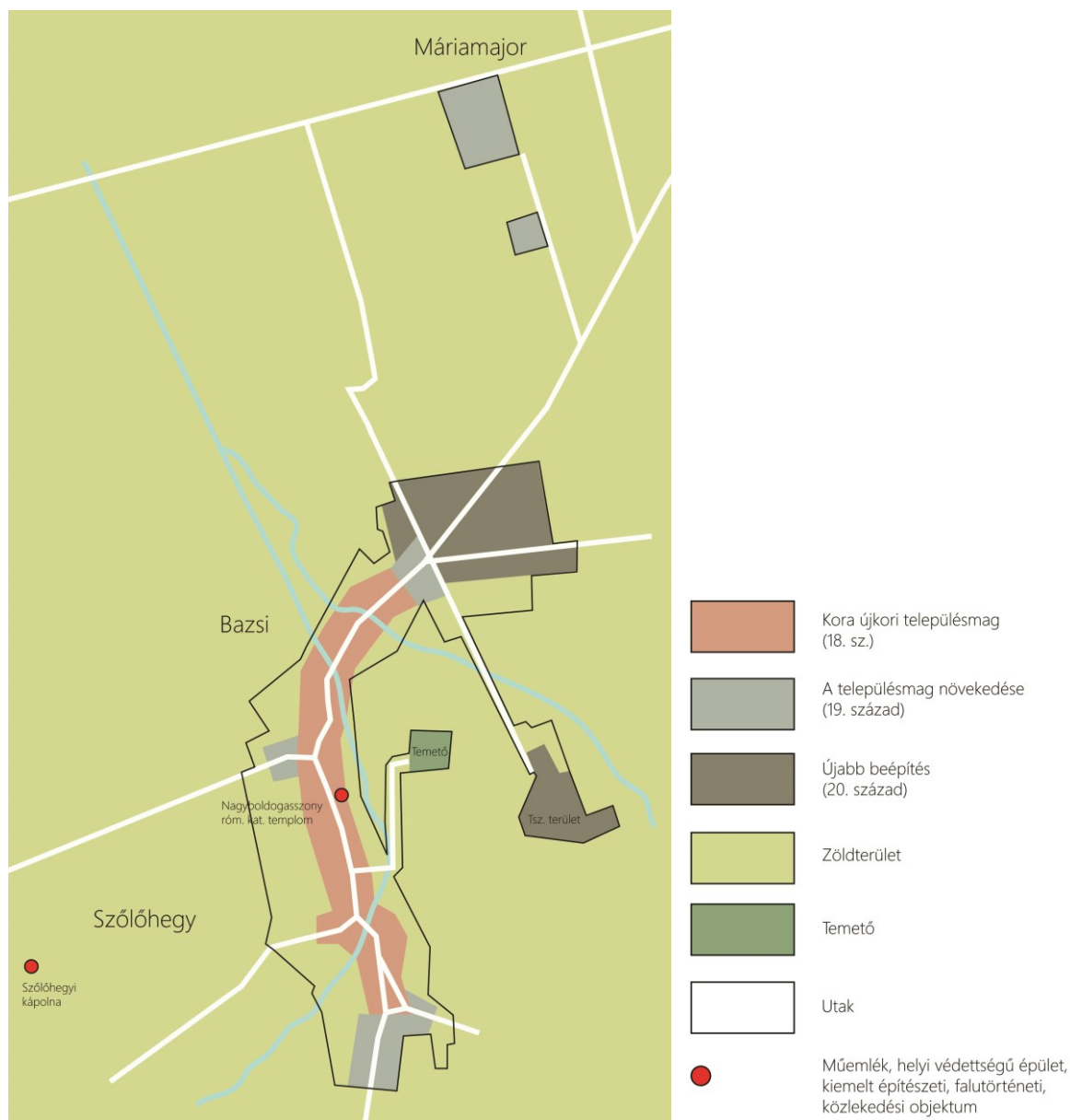
A Bazsitól északkeletre eső Mária-major a 19. század második felében, fokozatosan épült ki, és vált állandó jelleggel lakott külterületté.

A 20. századi nagyobb arányú bővüléssel jellemezhető. Az északi útkereszteződés mentén a Petőfi és Jókai utcák, valamint a Fő utca északi vége épült be, és kijelölésre került a temetőtől is keletre eső termelőszövetkezeti terület.

A szűk, korai eredetű telekosztás, néhány épület magja és melléképülete őrizhet 19. század végi, 20. század eleji előzményeket, mára a faluképet az 1960-as, 70-es évek építkezései, és ezek közelmúltban lezajlott változatos minőségű és stílusú korszerűsítései (szigetelések, ablakcserék, új kerítések) jellemzik. Mivel az oldalhatáron álló korábbi épületeket a meglévő telkeken bővítették telekösszevonások nélkül a Fő utca ma kifejezetten zsúfolt beépítésének hat, és csak a külső részek lazább telepítésűek.

Szerencsés helyi adottság a fekete bazalt építőköként való használata, amely a jelek szerint, újabb kori hagyományt teremtve, a 20. század középső évtizedeiben emelt házak általános építőanyaga volt.

A falu központjából kicsi, éles kanyarokkal északra, majd keletre forduló földút vezet a Bazsi belterületétől keletre, kissé távolabb eső, alacsony, lejtős domboldalon elterülő római katolikus temetőbe, amely valószínűleg már a 18. század végén is itt feküdt. A temetői keresztet csupán a 19. század közepe után emelték, legkorábbi síremlékei pedig a 19. század végéről valók. Három nagyméretű sírkereszt és mintegy tucatnyi kisebb tábla Keszthely környéki homokkőből készült. A temetőben nyugszik a falu híres szülöttje, Simon István költő is, síremlékén bronz dombormű van, és a Téli rapszódia című verse olvasható. A faragott, díszes kapu 2007-ben, a mellett álló ravatalozó modern, és igen jó arányú kis épülete a közelmúltban készült el. A bejárathoz közeli rész a ma használt, műköő síremlékek jellemzik, ezek mögött, az enyhén emelkedő lejtőn található a temető régi része.

Bazsi vázlatos térképe, a település történeti korszakainak és műemlékeinek jelölésével
(Településképi arculati kézikönyv, 2017)

Felhasznált irodalom

Bakay K.- Kalicz N.- Sági K.: Veszprém megye régészeti topográfiája. A devecseri és sümegi járás. (Magyarország régészeti topográfiája 3. kötet.) Akadémiai kiadó. Budapest, 1970.

Koppány T.- Lővei P.- Balázsik T.: Veszprém megye műemléki topográfiája. Kézirat OMF-OMVH. 1980-1991

R. Lendvai A.: Adatok Sümeg és Tapolca XVII–XIX. századi történetéhez, különös tekintettel a kézműiparra. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 17. Veszprém 1984 531-551.

Farkas G.: A Sümeg vidéki falvak múltjából. (Sümegcsehi, Bazsi, Sümegprága) A veszprémi püspöki uradalom történetéhez. In: Alba Regia 33. Székesfehérvár 2004 61-108.

Ilon G.- Juhász I.- Sümegi P.- Jakab G.- Szegvári G.- S. Törőcsik T.: A Marcal-völgy története az őskortól a középkorig egy környezetrégészeti vizsgálat tükrében. Mezőlak-Szélmező tőzegláp geoarcheológiai vizsgálatának eredményei. In: Savaria 29. Szombathely 2006 147-216.

Jankovics N.- Klagyivik M.- Máté Zs.: Bazsi településképi arculati kézikönyve. Kézirat. 2017

Kiss L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára I. kötet. Akadémiai kiadó, Budapest, 1997.

Felhasznált adatbázisok

Első Katonai Felmérés- A Magyar Királyság területére, Arcanum Adatzbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2004

Második Katonai Felmérés: Magyar Királyság és a Temesi Bánság. Arcanum Adatzbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2005

Harmadik Katonai Felmérés, a Magyar Szent Korona Országai, 1:25.000. Arcanum Adatzbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2007

hungaricana.hu/hu/adatbazisok/ (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

njt.hu (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

Műemléki hatósági nyilvántartás (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

A Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisa (<http://archeodatabase.hnm.hu>, a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

1.2. A védett műemléki értékek települési értékleltára

1.2.1. Világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket

Bazsi közigazgatási területén nincsen az UNESCO kulturális vagy természeti világörökségi helyszínek közé felvett objektum, terület, és ilyen nem szerepel a magyarországi várományosi helyszíneket felsoroló jogszabályban sem. (27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről)

1.2.2. Az országos építészeti örökség elemei

Bazsi közigazgatási területén történeti táj, műemléki jelentőségű terület, kiemelt nemzeti emlékhely, nemzeti emlékhely, történeti emlékhely nem található.

Műemlékek

Sorszám	Megnevezés	Cím/EOV koordináták	Törzsszám/ Azonosító	Hrsz.	Műemléki védelem bírság kategóriája, a védelem ideje, módja
	Jelleg, állapot Ún. ex-lege műemléki környezet				
1.	Nagy boldogasszony róm. kat. templom	Fő u 11./ EOV 512680 177990, WGS84/GPS 46.931877, 17.24399	4987/9787	11	ún. II. bíráskategória, 22509/1958 EM 120344/1958 MM 1958.01.01 (miniszteri döntés)
	A településen átvezető főút nyugati oldalán álló keletelt templom, a hajónál keskenyebb, nyolcszög három oldalával záródó szentéllyel, nyugati, bejárati főhomlokzatához épített, nyolcoldalú, falazott gúlasisakkal fedett toronnyal, a szentély északi oldalán sekrestyével. Homlokzatait kőporos vakolat fedi, a széleken és a nyílások körül besimított sávval. A tornyon nyíló bejárati ajtó záradéka kosárásvés, a hajó kisebb és nagyobb ablakáé, továbbá a szentélyé, valamint a sekrestyéé szegmensíves, a harangszinti ablakoké félköríves. A torony homlokfalán, a bejárati nyílás felett, az 1787-es évszám olvasható, efelett kereszt alakú nyílás van. Az oromzat magasságában körablak töri át a torony falát és kör alakú vakablak van a szentély keleti falán. A félomrokatok egyenes szélűek. A hajót kétszakaszos, hevederes csehsüveg-boltozat fedi, a szentélyt szintén csehsüveg-boltozattal fedett. A csehsüveg-boltozatokra ültetett, kétpilléres, karzat mellvédje a templomtér felé kihasasodik. A jobb oldali karzatpillérbe falazott szenteltvíztartóba az 1731-es évszámot vésték. Indadíszes oltára 20. századi. A falra rögzített Mária-kép 1800 körül készült. A hangvető nélküli, barokk stílusú szószék feljárata a sekrestyéből nyílik. Osztópárkányát az egyházatyák alakjaival díszítették. A sekrestyét fiókos dongaboltozat fedi. A bejárati ajtó építészeti asztalosszerkezet. A mai épületet a török korban elnéptelenedett falu újjátelepítésekor emelt templomának romjából emelték 1740 körül (más adat szerint 1731), és Szent Katalin tiszteletére szentelték. A tornyot 1787-ben építették. Állapota jó. A templom ex-lege műemléki környezete, törzsszám/azonosító: 4987/23983, Hrsz.: 1, 10, 12, 13, 14, 142, 143, 144, 17, 76.				

Képek:

1.2.3. Védetté nyilvánított és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket

Bazsi közigazgatási területéről jelenleg 6 régészeti lelőhely ismert. Ez a szám a természetföldrajzi adottságok és a környező települések lelőhelyeinek ismeretében átlagosnak tekinthető, de bizonyos, hogy még több fel nem fedezett lelőhely található a helység területén. (Az ismeretlen lelőhelyről származó tárgyak egy része biztosan nem az ismert lelőhelyekről, hanem a ma rejtőzködő, ismeretlen lelőhelyekről származik.) Így a lelőhelyek száma intenzívebb kutatások esetén a jövőben még emelkedhet. A község határában található összes ismert régészeti lelőhely terepbejáráskor, a Magyarország Régészeti Topográfiája 3. kötetének készítése során került elő. Tervásatás, megelőző feltárás, próbafeltárás, régészeti szakfelügyelet, helyszínelés, leletmentés nem történt a helység területén.

Terepbejárások:

A Magyarország régészeti topográfiája 3. kötetének készítése során az 1960-as években több időszakban kutatva, terepbejárva kerültek elő az ismert lelőhelyek.

A település határának régészeti kutathatósága a fentiek ismeretében átlag alatti intenzitásúnak minősíthető.

A település határának kiterjedéséhez és a megtelepedésre alkalmas területek nagyságához viszonyítva az ismert régészeti lelőhelyek száma átlagos. A nem szántott, műveletlen vagy füves, erdős területek és a beépített vagy kertes területek miatt várható még további lelőhelyek előkerülése is.

A település ismert lelőhelyeinek korszakonként megoszlása:

Az őskort a 7534. számú lelőhely képviseli, ahol pontosabban meg nem határozható korú, azaz jellegtelen őskori cserepek kerültek elő. E lelőhely közelében nem sikerült még megtalálni azon kunhalmokat, azaz őskori temetkezéseket, melyeket 1864-ben Pesty Frigyes adatközlője említett.

A római korból nem ismert lelőhely.

A népvándorláskorból sem ismert lelőhely.

A honfoglalás korból sem ismert lelőhely.

A középkori megtelepedést – arányaiban – nagyobb számú lelőhely jelzi. Az Árpád-korból két telep ismertünk, a későközépkort három telep képviseli. Egy templomrom középkori, ezen belül nem határozható meg kora. A feltehetően Tátika várához vezető út azonosítható részlete a vár 13. századi építésétől a török korig lehetett használatban, de pontosan jelenleg nem keltezhető.

A hatástanulmány elkészítéséhez 2018 augusztusában szemlét végeztem a település lelőhelyein.

Jelenlegi ismereteink szerint összesen 6 (hat) régészeti lelőhely ismert a település bel- és külterületén. (Némelyik lelőhelyről több korszak emlékeanyaga került elő.)

A település területének jelentős része mezőgazdasági művelés alá esik, ahol optimális növényborítottság mellett a régészeti érintettség könnyebben felderíthető. Emiatt az ismert régészeti lelőhelyek többsége szántóföldre esik. Lényeges figyelembe venni azt, hogy a település határának jelentős része nem kutatható kertként, legelőként, kaszálóként, valamint erdőként van hasznosítva, ahol szántás hiányában számos régészeti lelőhely rejtőzködhet észrevétlenül.

A belterületről jelenleg nem ismert régészeti lelőhely. A belterülettel délre található, a belterülettel érintkezve a 7533. lelőhely.

A település közigazgatási határain belül külön jogszabályban fokozottan védett vagy kiemelten védett régészeti lelőhely egy sem található.

A Kötv. általános elvei alapján ex lege védett minden, jelenleg nyilvántartott régészeti lelőhely (6 db), a további ismert, de még nem nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a bejelentést követően a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba való bejegyzéssel, külön jogi aktus nélkül, az általános védettséget az újonnan előkerült régészeti lelőhelyek is megkapják.

Jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van ismeretünk:

- őskori telep (pontosabb korhatározás nélkül): 1 db
- Árpád-kori telep: 2 db
- késő középkori telep: 3 db
- középkori templomrom: 1 db
- középkori út: 1 lelőhely

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az elvégzett helyszíni beazonosítások alapján az azonosított lelőhelyekkel érintett területek a hozzájuk tartozó helyrajzi számokkal részletesen az 1. sz. mellékletben találhatók.

Régészeti érdekű területek azok a területek, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján egyéb lelőhelyek feltételezhetők. A régészeti lelőhelyek elhelyezkedését leginkább meghatározó vízfolyások közül településünk határában hármat is találunk, a Berek-kúttól és a Delelő-kúttól folyó eret és a Nagy-erdő-patakot.

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés, zártkertek művelése, belterületi lelőhelyeken közművek és épületek létrehozása) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti. Jelentősen károsodhatnak az intenzív talajművelésnek és erózióknak kitett területek, ami minden szántóföldi lelőhelyet hátrányosan érint.

A régészeti lelőhelyeket az építkezések és a talajművelés súlyosan károsították és továbbra is veszélyeztetik a földben lévő maradványokat. Az ismert lelőhelyek nagy részénél feltehetően ez már eddig is nagyfokú pusztítást eredményezett. Amennyiben a mezőgazdasági területeken fennmarad az intenzív talajforgatásos művelés (vagyis a szántás), akkor ez a pusztulás is folytatódik, hosszú távon pedig megsemmisülést eredményezhet.

Régészeti lelőhelyek Bazsi közigazgatási területén:

1. Bazsi – Bazsi-erdő (MRT 1.lh.)

Lelőhely-azonosító: 7531

A lelőhely megjelölése: középkori út

A lelőhely leírása: A Zalasántóról Bazsiba vezető országúttól keletre, a falutól délre, a Bazsi-erdőnek nevezett részen, a domb lejtőjén jól kivehető egy északnyugat-délkeleti irányú régi út nyoma, mely a tátikai vár felé vezet. Ez alapján középkori eredetű lehet.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhelyet a déli részén, az erdős részen a fakitermelés, tuskózás, faültetés, új erdei utak kialakítása és a fakitermelő munkagépek áthaladása is károsíthatja. A lelőhely északi része rét, kaszáló. Itt biztosítva van az eredeti formák, az út vonalának megőrzése. Veszélyezteteti a lelőhelyet, ha a kaszálót szántani kezdenék, hiszen ez eltünteti a középkori út domborzatban látható gyenge nyomait. Bármilyen földmunka, még a 30 cm-nél sekélyebb is veszélyezteteti a lelőhelyet, így a területén ezt el kell kerülni.

Hrsz.: 0102/24, 0106/4, 0106/2, 045/39

2. Bazsi – MRT 3. kötet 7/2. lelőhely (MRT 2. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7532

A lelőhely megjelölése: középkori (Árpád-kori) telep

A lelőhely leírása: A község déli szélétől délkeletre kb. 200 (valószínűleg elírás, a lelőhely térképi jelölése és a magasfeszültségű vezeték mai nyomvonala alapján inkább 500 méter – Batizi) méterre a magasfeszültségű villanyvezeték egyik nemrég állított oszlopának környékén kisebb mennyiségű középkori, Árpád-kori cserepet gyűjtöttek a MRT készítői 1966-ban.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A magasfeszültségű vezetékek dupla sora egy 40-50 méter széles kaszált nyiladékbán halad át jelenleg a Bazsi-erdőn. A nyiladék nyugati oldalán még erdő található, a keletin szántó. A rét, kaszáló művelési ág kedvez a lelőhelynek, ez a művelési ág fenntartandó. A környező erdő kitermelése, tuskózása viszont a lelőhely területén elkerülendő. A nyiladék keleti oldalán lévő szántóra is kiterjed a lelőhely, e része a 30 cm-nél mélyebb földmunkák, mélyszántás, talajlazítás elkerülendő.

Hrsz.: 0102/23, 0102/24

3. Bazsi – MRT 3. kötet 7/3. lelőhely (MRT 3. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7533

A lelőhely megjelölése: középkori (későközépkori) telep

A lelőhely leírása: A falu déli végénél az országút mindkét oldalán nagyobb felületen szórványosan későközépkori, 15-16. századi edénytöredékeket találtak a MRT készítői 1966-ban.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe rét, kaszáló. Ez kedvez a lelőhely fennmaradásának. Veszélyezteteti a lelőhelyet e művelési ág megváltoztatása, bármiféle földmunka.

Hrsz.: 0104/4, 0104/5, 0104/6, 0104/7, 0105, 0106/2, 0106/3, 0107, 0112/3, 0112/4, 0112/5, 0112/7, 0112/8, 301/1, 301/2, 74, 75, 76, 77, 78, 79

4. Bazsi – Szent-berek-dűlő – Kunhalmok (MRT 4. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7534

A lelőhely megjelölése: őskori telep, őskori halomsír, középkori templom

A lelőhely leírása: A falu északi végétől keletre a sertésólakól délkeletre kb. 100 méterre egy 5 x 10 méteres felületen épületből származó köveket találtak a MRT készítői 1964-ben és

1966-ban. A leletek közt egy faragott, hasáb alakú kő is volt. Egy innét származó, faragott, hasáb alakú követ Csémitz József Fő utca 20. szám alatti udvarában láttak is a Magyarország régészeti topográfiája 3. kötet készítői. Pesty Frigyes kéziratában azt olvashatjuk, hogy 1864-ben a Szentberek-dűlőben a Kunhalmok mellett kápolnaforma épület romjai voltak láthatóak. Ezt az MRT 3. kötet készítői feltételelesen Bazsi középkori templomával azonosították, mely papjáról 1428-ból van adat.

A kunhalmokat, melyek Pesty szerint „láncolatban húzódnak a Szentberek-dűlőhöz közel fekvő szántói erdőben”, nem tudták megtalálni. Mindössze szórványos cserépdarabok heverték a felszínen.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe ma fás legelő, rét. Ez az állapot kedvez a lelőhely fennmaradásának, elkerülendő a talaj művelése, bolygatása, mert ez veszélyeztetné a lelőhelyet.

Hrsz.: 088/2

5. Bazsi – Bazsi (MRT 5. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7535

A lelőhely megjelölése: középkori (későközépkori) telep (Bazsi falu helye?)

A lelőhely leírása: A 4. számú lelőhelytől délkeletre kb. 70 méterre nagy területű szántásban 15-16. századi kerámiát találtak a MRT készítői 1966-ban. Itt állhatott a középkori Bazsi falu, mely nyilván összefüggésben volt a 70 méterre levő templomrommal, utóbbi lehetett a falu temploma. Bazsit először egy 1248. évi oklevél említi. 1524-ben 16 jobbágycsalád lakta, 10 féltelek pedig ekkor pusztaként, nem adózóként lett összeírva. Az egész hódoltság idején a veszprémi püspök birtoka, ahol 1531-ben 11 adófizető, 3 a bírónak átengedett, 1 szabados (ne, vagy csak kevesebbet adózó) és 2 pusztatelket írtak össze. 1598-ban 5 adóköteles házat vettek itt számba. 1609-ben 1, 1610-ben, 1612-ben é 1613-ben fél adófizető telket tartottak itt nyilván. (1598 után már változott a számítási mód az adóztatásban és akár több szegényebb jobbágyportát is jelenthetett egy fél telek. Azaz több szegény ház fizetett annyit, mint amennyit egy fél vagy egy egész telektől járt adóként.) 1613-ban 3 pusztá, azaz lakatlan vagy adózásra képtelen házat is összeírtak. Az 1626-27-re tehető, ill. az 1638. évi, valamint az 1647-48. évi összeírásokkor is fél telek adóerővel tüntették fel Bazsit.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe ma fás legelő, rét. Ez az állapot kedvez a lelőhely fennmaradásának, elkerülendő a talaj művelése, bolygatása, mert ez veszélyeztetné a lelőhelyet.

Hrsz.: 088/2, 088/3

6. Bazsi – Szilvafás-úttól délre (MRT 6. lh.)

Lelőhely-azonosító: 7536

A lelőhely megjelölése: középkori (Árpád-kori és későközépkori) telep

A lelőhely leírása: A községtől nyugatra vezető úgynevezett Szilvafás-úttól délre, kb. 300 méterre a szántásban 15 x 10 méteres felületen 13-15. századi kerámiát gyűjtöttek az MRT készítői 1966-ban.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe szántó. Veszélyezteteti a lelőhelyet minden 30 cm-nél mélyebb földmunka, pl. a talajlazítás vagy a mélyszántás. Minden 30 cm-nél mélyebb földmunka elkerülendő és tilos a lelőhely területén.

Hrsz.: 0118/9

Pontosabban meg nem határozható lelőhelyről, de Bazsi területéről több régészeti lelet is ismert. (MRT-ben a település lelőhelyeinek leírása után lelőhely szám nélkül említve e leletek.) Ezek egy része a ma ismert régészeti lelőhelyekről származhat, de valószínű, hogy

másik felük ma ismeretlen, eddig szakember által fel nem fedezett lelőhelyről került elő. Emiatt is számítani kell további lelőhelyek elbukkanására a község területén. A pontosan nem ismert lelőhelyekről előkerült régészeti anyag:

A település területéről a Mária-major környékéről egy nyéllukas kőbalta töredéke került elő. Közelebről meg nem határozható helyről egy kelta vaskarika, egy római bronzfibula, egy római vassarló, egy ekevas, egy bizonytalan korú bronzgyűrű, egy későközépkori vasfejsze, csikóablák, egy köpűs vaslándzsa és két sarló került Darnay Kálmán gyűjteményével a Balatoni Múzeumba Keszthelyre az 1950-es években.

1.3. A helyi építészeti örökség települési értékleltára

Készült a Bazsi Község Önkormányzat Képviselő-testülete 12/2004 (XII.14.) rendeletével jóváhagyott Bazsi Község Helyi Építési Szabályzata és Szabályozási tervének 3. számú függeléke alapján.

1.3.1. Településszerkezet, telekstruktúra és az utcavonal-vezetés, utcaképet vagy utcakép részlet

Bazsi közigazgatási területén helyi védettségű településszerkezettel rendelkező falurész, telekstruktúra és az utcavonal-vezetés, utcakép vagy utcakép részlet nem található.

1.3.2. Építmény, építményrészlet, tömegformálás, homlokzati kialakítás, egyedi tájértéket, növényzetet, szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor

Helyi védelem alatt álló objektumok

S.szám	Megnevezés	Cím, hrsz., egyéb azonosító adat, megjegyzés
1	Simon István emlékház	Fő u. 145. Hrsz.: 90/2,3 hrsz. Tornácos, népi lakóház gazdasági épülettel, modern, jellegtelen utcafronti bővítéssel.
2	Szőlőhegyi (Urunk színeváltozása) kápolna	Szőlőhegy Hrsz.: 549 Jó arányú, historizáló-neobarokk épület, hasonló stílusú berendezéssel.
3	Útszéli kereszt	Szőlőhegyi út - Későbarokk-klasszicista ízű kőkereszt, 1813.
4	Útszéli kereszt	Fő u. - Historizáló kőkereszt, 1860-as évek.
5	Temetői kereszt	Temető Hrsz.: 096/3 Historizáló-romantikus kőkereszt, 1856.
6	A templomkert keresztje	Fő u. - Historizáló kőkereszt, Lenner-Muszner, 1880.
7	Útszéli kereszt	Szőlőhegyi út - Historizáló kőkereszt, Cseh F., 1882.
8	Útszéli kereszt	Szőlőhegyi út - Historizáló kőkereszt, Merics K., 1885.
9	Útszéli kereszt	Szőlőhegyi út - Historizáló kőkereszt, Lenner-Hajdú., 1926.
10	Útszéli kereszt	Zalaszántói út mentén - Historizáló kőkereszt, Halász-Felker, 1909.
11	Útszéli kereszt	Sümegi út mentén -Historizáló kőkereszt, Baranyai-Hársfa, 1912.

12	Síremlék	Temető Hrsz.: 096/3 Késő historizáló kőkereszt, Baranyai- család.
13	Síremlék	Temető Hrsz.: 096/3 Késő historizáló kőkereszt, Stravely- család.

Képek:

1

2

3

4

5

6

7

11

12

13

2. A tervezett változtatások hatáselemzése

Tervezett változások:

A hatályos településszerkezeti tervhez képest, jelentős változások a terv készítése során nem történtek. A kisebb módosításokat, a megváltozott, vagy új fejlesztési igények és a magasabb rendű településrendezési tervekkel való összhang megteremtése, vagy az azok nyújtotta lehetőségek kihasználása generálta.

A TSZT-ben beépítésre szánt területeket érintő változások: egyrészt új beépítésre szánt terület kijelölése meglévő, kertes mezőgazdasági területen, (új falusias lakóterület) másrészt a belterületen a kialakult funkciók megerősítése (településközponti vegyes terület).

Új beépítésre szánt terület kijelölésére, a tervezett belterülethez tartozó kertes mezőgazdasági területen került sor egy új, falusias lakóterület kialakítására. A településmagtól nyugatra, külterületen elhelyezkedő ipari gazdasági terület egy részének új falusias lakóövezetbe történő átsorolása tervezett.

A TSZT-ben **beépítésre nem szánt** területeket érintő változások: egyrészt, új beépítésre nem szánt különleges terület kijelölése a tervezett belterületi határon belül és mezőgazdasági területeken, másrészt beépítésre nem szánt területek átsorolása, amelyek elsősorban általános mezőgazdasági területeket érint.

A közigazgatási határon belül kijelölésre került a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület. A területhatáron belül, illetve annak peremén új erdőterület alakul ki.

A meglévő közpark mellett új a területhez csatlakozó sportterület került kijelölésre.

Az új természet közeli terület határán elhelyezkedő temető területe.

Megnövekedett a természet közeli területek nagysága, az általános mezőgazdasági területek csökkentésével.

A település déli határán, a meglévő erdőterületen került kijelölésre a tervezett alkotótábor helye.

Beépítésre nem szánt területek átsorolása elsősorban, a belterülethez csatlakozó általános mezőgazdasági területen történt meg. Itt alakulnak ki a természet közeli területek.

A tervezett új erdőterületek, a felsőbb rendű tervek valamint az Országos Erdőállomány Adattár figyelembevételével történt.

Új, beépítésre nem szánt különleges terület négy helyen került kijelölésre: a bánya területe, az alkotótábor, valamint a sportpálya és temető területe.

2.1 A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

Épített örökség

A településszerkezeti terv nem érinti a település „történelmi központját” az ott található védett műemléket, illetve a helyi védelem alá eső védett épületeket és út menti kereszteket. Bazsi értékleltárában szereplő védett építészeti értékek változtatása nem tervezett. Mindegyik érték jelenlegi helyén marad változatlan funkcióval, és a környezetükben sem tervezett jelentős változás. A védett örökségek telkein nem tervezett másfajta terület felhasználás, így a művi értékek fennmaradása biztosítható.

Az új településszerkezeti terv főként a természeti értékek megőrzését és fenntartható fejlesztését irányozza elő. Ezt elsősorban a település közigazgatási határán belül kijelölt új természet közeli területek biztosítják. A „történelmi településközpont” megjelenése nem változik.

2.2.1 Régészeti örökség

A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

A változtatási szándékokról nem kaptunk pontos információkat, de nem kizárható, hogy a jövőben építkezések, földmunkákkal járó változtatások történnek a település területén. Emiatt az alábbi részben átfogó tájékoztatás olvasható a régészeti lelőhelyeken tervezett, 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkákkal kapcsolatban.

A változások hatásai a régészeti örökségre

Erre vonatkozóan nincs pontos adatunk, de általános, átfogó tájékoztatást ad az alábbi rész.

A régészeti lelőhelyhez tartozó területen 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkák tervezése esetén a földmunkák megkezdése előtt próbafeltárás vagy megelőző feltárás előírására lehet számítani az illetékes hatóság részéről. (Az illetékes hatósághoz az építési előadó juttatja el az engedélyezési eljárás során az építéshez tartozó tervdokumentációt.) A próbafeltárás során a tervezett beruházási területnek csupán egy részét, általában 10-30 százalékát tárja fel a területileg illetékes megyei hatókörű városi múzeum vagy más, a feltárás elvégzésére jogosult intézmény. A próbafeltárás eredményei alapján pontosabban látható, hogy szükséges-e megelőző feltárás és hogy az milyen költségekkel fog járni. Ha a próbafeltárásból az derül ki például, hogy a lelőhelynek csak egy kis részén találhatóak három rétegben a régészeti objektumok és a nagyobb részén csak egy vagy két réteg van, akkor a teljes terület feltárása esetén lényegesen kisebb összeget kell a beruházónak kifizetnie a feltárók részére, mintha próbafeltárás nélkül az egész területre – nem ismerve a rétegviszonyokat – háromrétegű lelőhely költségeit számolnák a régészek. Az is lehetséges, hogy a lelőhely egyes részein már korábban elpusztultak a régészeti objektumok vagy a lelőhelyen egy vagy több objektumok nélküli terület („üres folt”) található. A próbafeltárás során húzott kutatóárokokkal észlelve a lelőhely belsejében lévő esetleges objektumok nélküli nagyobb területeket, ezek feltárási költségének jelentős része levonható a lelőhely feltárásából. (Lehet, hogy géppel leszedik a feltárók a humuszréteget, de ha ez alatt nincs az altalajba bemélyedő, ott nyomot hagyó régészeti objektum, akkor az objektumok kézi eszközökkel végzett feltárására és az eredmények dokumentálására sem kerül sor – ez csökkent a feltárás költségeit.)

A különböző rétegszámú lelőhelyek különböző módszerekkel történő kutatásának költségeit a 496/2016. (XII: 28.) Kormányrendelet 5. melléklete tartalmazza. (Figyelem, ez az árszabás a törvényalkotók munkája eredményeként akár már 2018-ban is változhat!)

Beruházás tervezésekor jelentős segítséget jelenthet egy régész szakértő tanácsadása a régészeti munkák költségeinek tervezésekor.

Elképzelhető, hogy olyan helyszíneken kerülnek elő régészeti leletek váratlanul, mely területek nincsenek régészeti lelőhelyként számon tartva. Mivel e területek nem egy lelőhely részei, így az esetlegesen itt előkerült régészeti leletek bejelentése után nem kell feltárási költségre számítani, hiszen a földmunkát végző nem egy ismert lelőhelyen végzett földmunkát, így a véletlenszerűen előkerült leletek feltárásának a költsége nem őt terheli. Régészeti lelőhelyen kívül előkerült régészeti leletek, objektumok, jelenségek előkerülése és bejelentése esetén a területileg illetékes megyei hatókörű múzeum leletmentést köteles végezni. Mivel a leletmentésre a múzeumok általában nem rendelkeznek költségkerettel, így előfordulhat, hogy pénz híján az illetékes múzeum heteken át nem tudja elvégezni a leletmentést és így hosszú időn át nem folytatódhat a beruházás, azaz a megkezdett földmunka, mely során a régészeti leletek váratlanul előkerültek. Ilyen esetben előfordult már, hogy a leletmentés költségét felvállalta a beruházó, hogy a múzeum hamarabb

befejezze a leletmentést és hamarabb folytatódhassanak a beruházás földmunkái. Azaz a törvények szerint a beruházó számára ingyenes leletmentés mégis jelentős költséggel járt.

Azon esetekben, ha utak, közművek, nyomvonalas létesítmények készülnek 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkát végezve, az illetékes hatóság az engedélyezési eljárás során régészeti megfigyelést / régészeti szakfelügyeletet írhat elő a kivitelező költségére. A régészeti megfigyelést a területileg illetékes megyei hatókörű múzeum végzi. Ennek díja a 496/2016. (XII. 28.) kormányrendelet szerint nettó 8000 ft/óra, de kiszállásonként minimum nettó 36.000 ft-ot számlázhat ki a megfigyelést végző múzeum. Ha a régészeti megfigyelés során jelentős régészeti érték kerül elő az építkezés földmunkái során, akkor az építkezés földmunkáit leállítva megelőző feltárássra is sor kerülhet a vonatkozó jogszabályok alapján. Ez azonban igen ritkán fordul elő. Általában a régészeti megfigyelést végző régész nem akadályozza vagy csak egy-két órával lassítja az építkezés során előkerült anyag dokumentálását az építkezést. A régészeti megfigyelés költsége a fenti kormányrendelet és a régészeti megfigyelés természete alapján általában jóval kisebb, mint a hasonló területen folyó megelőző feltárás költsége. A megfigyelés eredményeként jelentős régészeti emlék előkerülése esetén megelőző feltárássra is sor kerülhet, de erre nagyon ritkán kerül sor.

2.2.2 Történeti településre, település és tájszerkezetre

A településszerkezeti terv változtatásai pozitív módon befolyásolhatják. a község természeti, tájképi megjelenését, melyet az általános mezőgazdasági területek természet közeli és erdőterületté történő átsorolása von maga után. A tervezett változtatások a kialakult történelmi településszerkezetet nem érintik.

Az új beépítésre szánt területek a település új, tervezett belterületi részén, növelheti a településre költözők és ott élők létszámát. A belterületen kívül elhelyezkedő ipari gazdasági terület egy részének átsorolása lakóövezetté, szintén ezt a célt szolgálja.

2.2.3 Települési értékleltárban szereplő műemléki értékek

A településszerkezeti terv műemléket és helyi védettséget nem érint. nem érint.

3. Értékvédelmi terv

Épített örökség:

Az épített örökség védelmét, megőrzését, a településkép védelméről szóló önkormányzati rendelet tartalmazza. A védelem alatt álló művi értékeket az eredeti formájukban kell megtartani és folyamatosan jó karban tartani.

A településrendezési tervben nem tervezhető a védett objektumok területének funkcióváltása, a környezetük jelentős átalakítása.

Helyi értékvédelemre kijelölt épületen vagy területen, bővítéssel felújítással járó építési tevékenység, illetve új épület, építmény építése esetén az új épületrésznek illetve épületnek, építménynek karakterében, tömegalakításában, illeszkednie kell a helyi védelem alá vont épület környezetében kialakult beépítési módhoz, karakterhez, tömegalakításhoz.

A közterületeken álló keresztek, ajánlatos az eredeti helyükön megtartani. Amennyiben egy későbbi fejlesztés miatt áthelyezésre kerülnének, akkor gondosan kiválasztott új helyszínen lehet felállítani, körültekintően elkészített tájépítész terv szerint.

Az országos műemléki védelem alatt álló építmények műemléki környezetét a településszerkezeti terv tünteti fel.

Műemlék, vagy helyi védelem alatt álló épületen, valamint műemléki ingatlanon, műemléki környezetben, illetve helyi védett épület ingatlanát határoló, vagy azon lévő kerítésen, reklámot, cégért, azok hordozó szerkezeteit elhelyezni nem szabad.

Régészet:

A mezőgazdasági tevékenység különösen veszélyezteti az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékeket, amelyek közé elsősorban a kőből és/vagy téglából készült középkori épületek földben rejtőző (többnyire az alapozáshoz tartozó) falmaradványai tartoznak. Ezen régészeti emlékek pusztulása a szántás mélységének növekedésével, illetve az erózió által okozott hatások miatt olykor igen látványos. A tervezett beruházások szempontjából korlátozó tényező lehet, hogy a 496/2016. (XII.28.) Korm. r. értelmében a földmunkával járó beruházással el kell kerülni az ilyen régészeti emlékeket (5. § (3) c)) is.

A Kötv. 9. §-a alapján a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. A fenntartható használat a Kötv. 7. § 4. pontja szerint a védett kulturális örökség olyan módon történő használata – ideértve a kármegelőző és kárcsökkentő tevékenységeket is –, amely nem haladja meg a szakmailag indokolt mértéket és nem vezet az örökség elemeinek állapotromlásához, így biztosított fennmaradásuk a jelen és jövő nemzedékek számára. A Kötv. 10. § (2) bekezdése kimondja, hogy a régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük.

A fenti irányelvekhez kapcsolódóan régészeti lelőhelyek kapcsán felmerülő kárenyhítési lehetőségek az alábbiak.

I. Megelőző jellegű intézkedések

1. A nyilvántartott régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal, ezért a beruházásokat megelőzően már a terület kiválasztás szintjén érdemes tájékozódni a célterület régészeti érintettségéről, és amennyiben ez lehetséges, elkerülni a régészeti lelőhelyet a tervezett beruházással. A Kötv. 19. § (1) bekezdése alapján a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon kötelezően el kell kerülni. Ezek az esetek a Korm. r. 5. § (3) bekezdése alapján a védett régészeti lelőhelyek, a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyek

és az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékek. Ez utóbbi főszabály alól az örökségvédelmi hatóság csak belterületi ingatlanok, valamint örökségvédelmi vagy természetvédelmi célú beruházások esetén, illetve akkor térhet el, ha más meglévő építmény vagy műtárgy karbantartására irányul.

2. Régészeti érdekű területeken tervezett beruházás esetén megelőző régészeti kutatás vagy örökségvédelmi hatástanulmány készítése javasolható. *Régészeti érdekű terület* a Kötv. 7. § 29. pontja alapján valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését az örökségvédelmi hatóság is előírhatja a Korm. r. 71.§ (4) bekezdése szerinti engedélyezési eljárásokban.

3. Amennyiben a tervezett tevékenység a Kötv. szerint nagyberuházásnak minősül, az örökségvédelmi jogszabály külön szabályait kell alkalmazni az engedélyezés és a megvalósítás folyamán. A nagyberuházásokhoz kapcsolódó engedélyezési eljárásokban a tervezett tevékenység örökségvédelmi hatásainak felmérésére Előzetes régészeti dokumentáció (ERD) készítését írja elő a Kötv. Az ERD-t a jogszabályban meghatározott szerv készíti el, ezt az első olyan hatósági engedélyezési eljárásban be kell nyújtani, amely földmunkák végzésére jogosít. Az ERD részét képező feltárási projektterv alapján kerül sor a konkrét régészeti feladatellátás meghatározására, amelyet – amennyiben engedélyköteles tevékenységről van szó – az örökségvédelmi hatóság engedélyez.

II. Mentő jellegű intézkedések

1. A védett régészeti lelőhelyek esetében örökségvédelmi engedélyt kell kérni a Korm. r. 37. §-a értelmében az örökségvédelmi hatóságtól – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez. Ebben az esetben – a Korm. r. 72. §-a szerinti kivételek fennállása esetén – a szükséges megelőző régészeti feltárást követően, illetve azzal párhuzamosan végezhető az engedélyezett tevékenység.

2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a szakhatóságként vagy szakkérdés vizsgálatában közreműködő örökségvédelmi hatóság a földmunkával járó beruházás kapcsán előírja a szükséges megelőző régészeti feltárást.

3. Régészeti lelet, jelenség vagy emlék váratlan előkerülése esetén azt a jogszabályban meghatározott módon be kell jelenteni, a tevékenységet szüneteltetni majd ezt követően az illetékes, feltárássra jogosult intézmény elvégzi a mentő feltárást.

A kárenyhítés lehetőségeinek figyelembevétele a beruházások szempontjából mindenképpen fontos, hiszen a régészeti feltárások költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált, így régészeti érintettség esetén a régészeti munkák költségével és időigényével is számolnia kell a beruházónak. A beruházások kapcsán célszerű lehet az előzetes egyeztetés az örökségvédelmi hatósággal.

A település területére eső nyilvántartott lelőhelyek száma 6, ezek közül egyetlen egy sem található belterületen, egy, a 7533. számú lelőhely a belterület déli szomszédságában található. 3 lelőhely helyén ma rét, kaszáló terület, egy lelőhely szántón fekszik, egy részben szántón, részben a Bazsi-erdőben, egy pedig a TSZT szerint erdőben, valójában részben szántáson, részben réten, részben erdőben található.

Most még nem ismert a település belterületéről lelőhely, de lehetséges, hogy hamarosan előkerül innen is régészeti lelet, ezért a belterületi lelőhelyekkel kapcsolatos tudnivalók is

olvashatóak az alábbiakban. A belterületi vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, amelyek talajbolygatással járnak (pl. ház-, pince- vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, fásítás, árokásás, útépités, stb.), veszélyeztető forrásnak minősülnek, az ilyen jellegű beavatkozás engedélyezése során az örökségvédelmi hatóság is részt vesz az eljárásban a hatályos jogszabályok alapján. A fentiek mellett bármilyen újabb beruházás (pl. alagsóvezetés, melioráció, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag- vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépités, stb.), essen az bel- vagy külterületre, jelentős károkat okozhat a régészeti lelőhelyekben, ezért a fenti tevékenységek esetében az örökségvédelmi hatóság az engedélyezés során érvényesíti az örökségvédelmi érdekeket és előírja a szükséges örökségvédelmi hatáscsökkentő eljárást a beruházó számára, amely a gyakorlatban a megelőző régészeti feltárás valamely formáját jelenti. A hatóság saját hatáskörében eljárva mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban, ezek alapján kikötésekkel engedélyezi vagy – jogszabályi feltételek fennállása esetén – elutasítja az engedélykérelmet.

Településünk mind a hat lelőhelye külterületen található. Jelenleg legalább részben szántó művelés alatt található kettő. A lelőhelyek az intenzív talajművelés miatt lassan, de biztosan pusztulnak. A szántás – különösen a mélyszántás – az erózióval kiegészülve folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig a teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása úgy, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja. Javasolt a gyepterület művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés után kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása.

A gyep, rét, legelő művelési módok a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek, ilyen – egykor mezőgazdaságilag művelt – területeken jelenleg három lelőhely található, mindhárom teljes egészében természetközeli területen, gyeperületen, réten fekszik. (A negyedik lelőhely a 7532., amely csak papíron fekszik teljesen erdőben, valójában részben ez is gyepterület alatt található.) Javasolt törekedni e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A kert, szőlő vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyekre nézve, ugyanis a szőlő- és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. tuskózás, rigólirozás) a lelőhelyek vagy lelőhelyrészek megsemmisülésével járhatnak. E tevékenységeket ezért a régészeti lelőhelyek területén kerülni kell. Az örökségvédelmi hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését írhatja elő újrahaznosításra, más célú hasznosításra vagy telekalakításra irányuló földhivatali eljárás esetén. Kertes mezőgazdasági területen jelenleg nincs lelőhelyünk. Részben erdővel fedett területen fekszik két lelőhely.

Régészeti érdekű terület a település közigazgatási területére eső valamennyi vízfolyás vagy állóvíz partszakasza, még ha ezekben ma már nem is található víz. A jelen művelési ágaktól eltérni ezeken a területeken nem kell, jelenségek vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a helyi jegyző útján a területileg illetékes örökségvédelmi hatóságot és megyei hatáskörű városi múzeumot is, hogy a lelőhely bekerülhessen a közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb, jelentős földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem

javasolt. Amennyiben mégis beépítésre kerül régészeti érdekűként számon tartott terület, fel kell készülni régészeti lelőhely előkerülésére, ami az ott folyó munkálatokat lelassíthatja.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleg útépítés, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön örökségvédelmi hatástanulmány készíttetése. A hatástanulmány készítése során alkalmazott, nem roncsoló módszerek (légi fotó, terepbejárás, geofizikai felmérés) és szondázó kutatások segítségével a lelőhely kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített örökségvédelmi hatástanulmány révén elkerülhető, hogy az engedélyeztetési fázisban az örökségvédelmi hatóság a kérelmet elutasítsa vagy a tervek módosítását írja elő. Egy-egy konkrét beruházás tervezési fázisában ezért mindenképpen érdemes egyeztetni az illetékes örökségvédelmi hatósággal.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, biztosított legyen a régészeti felügyelet. Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, amely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során az örökségvédelmi többletköltségek tervezése.

Településünk területén sem az egyes lelőhelyek jelentősége, sem a veszélyeztetés nem indokolja jelenleg egyetlen lelőhely védelemre vonatkozó felterjesztését sem.

Ugyanezen indoknál fogva, bár az egyes régészeti lelőhelyek többnyire jól hozzáférhetőek a kutatás számára, tervezett feltárásukat jelenleg semmi nem indokolja. Beruházást megelőző régészeti kutatás azonban szükség esetén minden területen lehetséges.

Településünk lelőhelyei közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

Szabályozási javaslatok

Épített örökség:

Védeni a helyi kő (bazalt) építészeti hagyományt és támogatni az emlékeinek fenntartását.

Régészet:

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelenti a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható vagy legalább is megállítható lenne, ha a területeken a talajművelést a lentebb felvázolt módon megváltoztatnák. Ehhez a helyi adminisztráció (Önkormányzat), a szakemberek (örökségvédelmi hatóság, megyei hatókörű múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik és előbb-utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

A helyi védeettséggel összefüggő javaslatok

Fenntartani a meglévőt.

Területet nem jelölnénk ki, ill. a következők:

S.szám	Megnevezés	Cím, hrsz., egyéb azonosító adat, megjegyzés	Kép
1	Temető	Az Önkormányzati temető területe, különösen és önállóan is a 19. sz. második fele-20. sz. első harmada között állított a homokkő sírkövek	
2	Máriamajor	A majorság beépítésének, telekosztásának, mai épületeinek fenntartása.	

Összefoglalás:

Épített örökség:

Bazsi a Bakony lankás délnyugati részén, Sümegtől délnyugati irányban fekvő település, amely a Bakony és Marcal-medence határán terül el. A változatos tájat, a szintén szomszédos Keszthelyi-fennsík bazalthegyei teszik még izgalmasabbá, kialakítva a jellegzetes Pannon-táji megjelenését. Bazsi történeti magját, a legkorábban lakott, és oldalhatáron álló házak sorával összefüggően, mindkét oldalán beépült részét a mai Fő utca jelenti. A település északi részén, a Fő utca Petőfi és Jókai utcával alkotott kereszteződése már a 18. század második felében is megvolt, de még nem települt be. A kereszteződésben álló mai kereszt előzménye, egy minden bizonnyal fából készült feszület, jelölte a falu végét. Délen a település a mai határáig érhetett, de a Béke utca térsége a 18. században csak gyéren volt lakott, és kiépült.

A 18. század végén biztosan újra művelés alá került a Szőlőhegy is, de itt sűrűbb beépítéssel, a maihoz hasonlóan nem számolhatunk.

Bazsi kedvező helyi potenciállal rendelkező település. A jövőbeni fejlődés során fontos hangsúlyt fektetni a minőségi fejlesztésekre annak érdekében, hogy a település értékei megóvhatók legyenek, és Bazsi egyszerre lehessen nyugodt lakókörnyezet biztosító és gazdasági szempontból is fejlődő település.

A település jelenlegi falusias hangulatának, arculatának megőrzését, építészeti karakterét rövid- és középtávon a településképi arculati kézikönyv, valamint a településképi rendelet határozza meg. A településrendezési eszközök felülvizsgálata során javasolt változtatásokra a település építészeti karakterének hagyományos léptékét és arculatát megőrizve került sor.

Összességében elmondható, hogy a település értékeinek védelmében, az adottságokhoz alkalmazkodó szabályozás került kidolgozásra, mely védi a telekstruktúrát, az utcahálózatot, és a településkaraktert, továbbá figyelembe veszi a településen kialakult jellemző beépítési módokat, építésvonalat és épületmagasságokat.

Régészeti örökség:

A település külterületén máig összesen 6 régészeti lelőhely (terület) áll a Kötv. általános elvei alapján védelem alatt.

Ezek között egyetlen egy fokozottan védett régészeti lelőhely sem található. A vonatkozó kormányrendelet értelmében a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyen a hatóság örökségvédelmi engedélye szükséges – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött –

minden, 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez és a régészeti emlék megóvási, konzerválási munkálataihoz.

Minden ismert és nyilvántartott lelőhely esetében már a jelenlegi humuszréteg bolygatása (eltávolítása) is sérti a régészeti örökség földben rejlő emlékeit. Amennyiben ezek területén elkerülhetetlen az építési tevékenység, annak eljárásába a kulturális örökségvédelmi hatóságot be kell vonni. Ilyen esetben megelőző régészeti feltárássra kell számítani, amelynek költségeit a beruházónak kell viselnie.

A jelenleg hatályos jogszabályok szerint a település területén a régészeti feladatellátásra a megyei hatáskörű Laczkó Dezső Múzeum (8200 Veszprém, Török Ignác utca 7.) jogosult.

Régészeti ügyekben szakhatóságként, illetve szakkérdés vizsgálatában jelenleg Veszprém megye teljes területén a Veszprém Megyei Kormányhivatal, Veszprémi Járási Hivatala Hatósági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály (8200 Veszprém, Mindszenty József u. 3-5. Levelezési cím: 8210 Veszprém, Pf.: 1000. tel.: 88-550-497, e-mail: veszprem.epitesugy@veszprem.gov.hu) az illetékes.

Ez a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A település területén időközben előkerülő lelőhelyekről a nyilvántartást vezető hatóság (Miniszterelnökség) vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségéről időben meggyőződni.

Nyilatkozat:

A hatástanulmány készítőiként kijelentjük, hogy a hatástanulmány épített örökségi és régészeti munkarésze az örökségvédelmi jogszabályok és a hatósági eljárások figyelembe vételével készült.

A hatástanulmány készítői egyúttal nyilatkoznak arról, hogy a tanulmány készítéséhez szükséges képesítéssel, gyakorlattal és szakértői jogosultággal rendelkeznek, szerepelnek a Miniszterelnökség által vezetett Műemléki szakértői névjegyzékben műemléki szakértőként (műemléki érték dokumentálása).

Batizi Zoltán régészeti szakértői nyilvántartási szám: 17-003

Jankovics Norbert művészettörténész, régész, műemléki szakértő:

Szakértői sz.: 21-0016

Máté Zsuzsanna építész, műemléki szakértő:

Szakértői sz.: 21-0073